

ISSN (Print) 2616-678X
ISSN (Online) 2663-1288

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің

ХАБАРШЫСЫ

BULLETIN

of L.N. Gumilyov
Eurasian National University

ВЕСТНИК

Евразийского национального
университета имени Л.Н. Гумилева

ФИЛОЛОГИЯ сериясы
Серия **ФИЛОЛОГИЯ**
PHILOLOGY Series

№2(127)/2019

1995 жылдан бастап шығады

Издается с 1995 года

Founded in 1995

Жылына 4 рет шығады

Выходит 4 раза в год

Published 4 times a year

Нұр-Сұлтан, 2019

Nur-Sultan, 2019

Нур-Султан, 2019

Бас редакторы **Дихан Қамзабекұлы**
филология ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА академигі (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары **Шолпан Жарқынбекова**
филология ғылымдарының докторы, проф. (Қазақстан)

Редакция алқасы

Аскер оғлы Рамиз	Ф.ғ.д., проф. (Әзербайжан)
Ақматалиев Абдылдажан	Ф.ғ.д., проф. (Қырғызстан)
Бахтикиреева Улданай	Ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Беженару Людмила	Ф.ғ.д., проф. (Румыния)
Бейсембаева Жанаргүл	Ф.ғ.к. (Қазақстан)
Біжкенова Айгүл	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Жақыпов Жантас	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Журавлева Евгения	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Жаң Динжиң	PhD, проф. (Қытай)
Ескеева Мағрипа	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Ержласун Гүлжанат	PhD, ассоц. проф. (Түркия)
Қасқабасов Сейіт	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Негимов Серік	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нұрғали Қадиша	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Нуриева Фануза	Ф.ғ.д., проф. (РФ, Татарстан)
Райхл Карл	Ф.ғ.д., проф. (Германия)
Рахманов Носимхан	Ф.ғ.д., проф. (Өзбекстан)
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф. (АҚШ)
Сәтенова Серікгүл	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Султанов Казбек	Ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Тәжібаева Сәуле	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Хисамитдинова Фирдаус	Ф.ғ.д., проф. (РФ, Башқұртстан)
Чернявская Валерия	Ф.ғ.д., проф. (Ресей)
Шәріп Амантай	Ф.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Шәріпова Гүлбану	Ф.ғ.к., доцент м.а. (Қазақстан)
Экиджи Метин	PhD, проф. (Түркия)
Янковский Генрих	PhD, проф. (Польша)

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Қ.Сәтбаев к-сі, 2, 408 б.

Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Жауапты редактор, компьютерде беттеген: Илияс Құрманғалиев

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы. ФИЛОЛОГИЯ сериясы
Меншіктенуші: ҚР БжҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК
ҚР Ақпарат және коммуникациялар министрлігінде 27.03.2018 ж. №16996-Ж тіркеу куәлігімен тіркелген.
Мерзімділігі: жылына 4 рет. Тиражы: 35 дана
Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Қажымұқан к-сі, 12/1,
тел.: +7(7172)709-500 (ішкі 31413)

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Editor-in-Chief **Dikhan Kamzabekuly**
Doctor of philology, academician of NAS RK (Kazakhstan)

Deputy Editor-in-Chief **Zharkynbekova Sholpan**
Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Editorial board

Asker ogly Ramiz	Doctor of philology, Prof. (Azerbaijan)
Akmataliyev Abdildajan	Doctor of philology, Prof. (Kyrgyzstan)
Bakhtikireeva Uldanai	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Beisembayeva Zhanargul	Can. of philology (Kazakhstan)
Bezhenaru Lyudmila	Doctor of philology, Prof. (Romania)
Bizhkenova Aigul	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Chernyavskaya Valeriya	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Erzhiasun Güljanat	PhD, assos. Prof. (Turkey)
Yeskeyeva Magripa	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Henryk Jankowski	PhD, Prof. (Poland)
Kaskabassov Seit	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Khisamitdinova Firdaus	Doctor of philology, Prof. (RF, Bashkortostan)
Metin Ekiji	PhD, Prof. (Turkey)
Negimov Serik	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Nurgali Kadisha	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Nurieva Fanuza	Doctor of philology, Prof. (RF, Tatarstan)
Reichl Karl	Doctor of philology, Prof. (Germany)
Rakhmanov Nasimhon	Doctor of philology, Prof. (Uzbekistan)
Rivers William Patrick	PhD, Prof. (USA)
Satenova Serikkul	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Sultanov Kazbek	Doctor of philology, Prof. (Russia)
Sharip Amantay	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Sharipova Gulbanu	Can. of philology, assos. Prof. (Kazakhstan)
Tazhybayeva Saule	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhakypov Zhantas	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)
Zhang Dingjing	PhD, Prof. (China)
Zhuravleva Yevgeniya	Doctor of philology, Prof. (Kazakhstan)

Editorial address: 2, Satbayev str., of. 408, Nur-Sultan, Kazakhstan, 010008
Tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31-413)
E-mail: vest_phil@enu.kz

Executive editor, computer layout: Ilyas Kurmangalyev

Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University PHILOLOGY Series

Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N.Gumilyov Eurasian National University» Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan

Registered by Ministry of Information and Communication of the Republic of Kazakhstan. Registration certificate No 16996-Ж from 27.03.2018

Periodicity: 4 times a year Circulation: 35 copies

Address of printing house: 12/1 Kazhimukan str., Nur-Sultan, Kazakhstan 010008; tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31413)

© **L.N. Gumilyov Eurasian National University**

Главный редактор **Дихан Камзабекулы**
доктор филологических наук, академик НАН РК (Казахстан)

Зам. главного редактора **Шолпан Жаркынбекова**
доктор филологических наук, проф. (Казахстан)

Редакционная коллегия

Аскероглы Рамиз	Д.ф.н., проф. (Азербайджан)
Акматалиев Абдылдажан	Д.ф.н., проф. (Киргизстан)
Бахтикиреева Улданай	Д.ф.н., проф. (Россия)
Беженару Людмила	Д.ф.н., проф. (Румыния)
Бейсембаева Жанаргуль	К.ф.н. (Казахстан)
Бижкенова Айгуль	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Жакыпов Жантас	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Жан Динжин	PhD, проф. (Китай)
Журавлева Евгения	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ескеева Магрипа	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Ержласун Гульжанат	PhD, ассоц. проф. (Турция)
Каскабасов Сейит	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Негимов Серик	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Нургали Кадиша	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Нуриева Фануза	Д.ф.н., проф. (РФ, Татарстан)
Райхл Карл	Д.ф.н., проф. (Германия)
Рахманов Насимхон	Д.ф.н., проф. (Узбекистан)
Риверс Уильям Патрик	PhD, проф. (США)
Сатенова Серикгуль	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Султанов Казбек	Д.ф.н., проф. (Россия)
Тажибаева Сауле	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Хисамитдинова Фирдаус	Д.ф.н., проф. (РФ, Башкортостан)
Чернявская Валерия	Д.ф.н., проф. (Россия)
Шарип Амантай	Д.ф.н., проф. (Казахстан)
Шарипова Гульбану	К.ф.н., и.о. доцент (Казахстан)
Экиджи Метин	PhD, проф. (Турция)
Янковский Хенрих	PhD, проф. (Польша)

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. К.Сатпаева, 2, каб. 408

Тел.: +7(7172) 709-500 (вн. 31-413)

E-mail: vest_phil@enu.kz

Ответственный редактор, компьютерная верстка: Ильяс Курмангалиев

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. Серия ФИЛОЛОГИЯ

Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК

Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций РК под номером №16996-Ж от 27.03.2018г.

Периодичность: 4 раза в год Тираж: 35 экземпляров

Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Кажимукана, 12/1, тел.: +7(7172)709-500

(вн. 31413)

© Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева

Мазмұны

Фольклор және әдебиеттану

<i>Аймұхамбет Жанат, Исебаева Аяужан.</i> Ертегілердегі «Жер асты әлеміне саяхаттау» мотиві777.....	8-14
<i>Аққұлы Сұлтан Хан, Жұмагүл Сағымбай, Кемеңгер Қайырбек.</i> Алаштың рухани мұрасындағы ашаршылық туралы тың деректер (1932-33 жылдар)	15-21
<i>Арыққарақызы Еркегүл.</i> Ақыт Үлімжіұлының «Мұнаджат хази әл-Хажат» туындысы (идеялық ерекшелігі)	22-28
<i>Әшімхан Талдаубек.</i> Тәуелсіздік әдебиеті контексіндегі Рамазан Тоқтаровтың «Абайдың жұмбағы» роман-хамсасы	29-35
<i>Байтанасова Қарлығаш, Нұрлыбек Гүлбану.</i> Қазіргі қазақ прозасындағы фольклорлық мотивтер	36-44
<i>Ғұбайдуллина Айжан, Қорғанбеков Болат.</i> «Дариға қыз» және «Қисса Шәһизинда» дастандарының поэтикасы мен типологиясы	45-51
<i>Жанысбекова Элмира.</i> Қазақстанның қазіргі заман прозасындағы антикалық және інжілдік бейнелер мен сарындар	52-63
<i>Қамзабекұлы Дихан.</i> Түрік танзиматы: заман шындығының әдебиеттегі көрінісі	64-74
<i>Нуртаева Гүлнура, Үсен Айгүл.</i> Мұқағали Мақатаев поэзиясындағы ұлттық мотивтер	75-83
<i>Оразбай Сәуле.</i> Орхон-Енисей ескерткіштері мәтіндеріндегі тарихи тұлғалар бейнесі.....	84-90
<i>Теміртас Гүлсезім, Кемеңгер Қайырбек.</i> Сұлтанбек Қожанұлының қаламгерлік қызметі мен шығармашылығы	91-97
<i>Хамзина Қарлығаш, Қалыбекова Қаламқас, Күлейменова Ләйла.</i> Мағжан Жұмабаев поэзиясының типологиялық құрылымы	98-106
Лингвистика және әдістеме	
<i>Алиханқызы Гулия, Ахметбек Гүлжан.</i> Қытай тілін шетел тілі ретінде оқыту әдістері	107-115
<i>Аишаф Мұхаммед Аттия.</i> Мәдениетті лингвомәдени антропонимдер арқылы түсіну (орыс және араб антропонимдері негізінде)	116-121
<i>Гришина Арина, Гиздатов Газинұр.</i> АҚШ-тың қазіргі медиалық дискурсындағы мәдени кодтар	122-128
<i>Құлтанова Жанара, Құсайынова Райса.</i> Коммуникативтік мінез-құлық мәдениеті және ұлттық (этникалық) стереотиптер	129-134
<i>Жарқынбекова Шолпан, Оразаева Құралай, Петкова Сильвия, Қожамқұлова Гүлмира.</i> Студенттік орталықтандырылған білім беру және тиімді оқыту ортасы	135-146
<i>Ерланова Мадина, Жүнісова Жаңыл.</i> Қазіргі орыс тіліндегі бейузуал лексиканың сөзжасамдық әлеуеті	147-156
<i>Бейсенова Назерке, Исенова Фатима.</i> Бақыт Қайырбековтің лирикасындағы «махаббат» бейнесінің концептуалдық мазмұндағы жалпыадамзаттық және ұлттық тұжырымдамасы ..	157-162
<i>Қарагұлова Балгенже.</i> Қазіргі тіл білімінде жаңа сөздерді зерттеудің негізгі бағыттары.....	163-171
<i>Қалибекұлы Толқын.</i> Қытай және қазақ тілдерінің сөз тіркестеріндегі байланысу тәсілдері мен түрлері	172-184
<i>Манапбаева Жаннура, Сейденова Сәуле.</i> Реалияларды өзге тілдерге аудару барабарлығы (Смағұл Елубайдың «Ақ боз үй» романының орыс, ағылшын тіліндегі аудармалары)	185-192
<i>Өтелбай Гүлбайра.</i> М. Дулатұлының «Есеп құралы»: ұмытылған терминдердің мәні мен мәртебесі	193-200
<i>Смағұлова Гүлшат, Мұхаметқалиева Гүлнұр, Мұртаза Анипа, Балтабаева Гауһар.</i> Ислам терминологиясының Шығыс мәдениетіне енуі: Қытай	201-209
<i>Шәріп Амантай.</i> Қазақ поэзиясындағы «Жер-Ана» архетипі: генезис және трансформация	210-217

Contents

Folklore and Literary Studies

<i>Aimukhambet Zhanat, Issebayeva Ayauzhan.</i> Motive «Zher asty alemine sayachattay» («A travel to the underground world») in fairy tales	8-14
<i>Akkuly Sultan Khan, Zhumagul Sagymbay, Kemengger Kaiyrbek.</i> New facts about the famine in Alash's spiritual heritage (1932-33 years)	15-21
<i>Arykkarakysy Erkegul.</i> Produced by Akyt Ulimzhiuly «Munadzhat chazi al-Chazhat» (ideo feature)	22-28
<i>Ashimhan Taldaubek.</i> Roman-Hamza «Abaidyn zhumbagy» («Abai's mystery») of Ramazan Toktarov in the Context of Non-Sufficient Literature	29-35
<i>Baytanasova Kharlygash, Nurlybek Gulbanw.</i> Folkloric motives in modern Kazakh prose	36-44
<i>Gubaidullina Aizhan, Korganbekov Bolat.</i> Poetics and typology of the epics «Dariga khyz» («Dariga gir») and «Kissa Shachzinda» («Kissa Shaxzinda»)	45-51
<i>Zhanyzbekova Elmira.</i> Antique and biblical images and motifs in the modern Kazakhstani prose ..	52-63
<i>Kamzabekuly Dikhan.</i> Turcic tanzimat: a reflection of the age reality in literature	64-74
<i>Nurtayeva Gulnura, Usen Aigul.</i> The national motive in the poetry of Mukagali Makatayev ..	75-83
<i>Orazbai Saule.</i> An image of historical figures in the texts of Orkhon-Yenisei monuments	84-90
<i>Temirtas Gulsezim, Kemenger Kairbek.</i> Writing activities and creativity Sultanbek Kozhanov	91-97
<i>Khamzina Karlygash, Kalybekova Kalamkas, Kuleimenova Laila.</i> Typological structure of the poetry of Magzhan Zhumabayev	98-106

Linguistics and methodics

<i>Alikhankyzy Gulya, Akhmetbek Gulzhan.</i> Modern methods of teaching Chinese as a foreign language	107-115
<i>Attia Ashraf Mohamed.</i> Understanding culture through the prism of linguistic anthroponyms (Based on Russian and Arab anthroponyms)	116-121
<i>Grishina Arina, Gizdatov Gazinur.</i> Cultural codes in the modern media discourse of the USA ..	122-128
<i>Kultanova Zhanara, Kussainova Raisa.</i> Cultural and National (ethnic) stereotypes of Communicative behavior	129-135
<i>Zharkynbekova Sholpan, Urazayeva Kuralai, Petkova Sylvia, Kozhamkulona Gulmira.</i> Student-centered learning and effective learning environment	135-146
<i>Yerlanova Madina, Zhunusova Zhanyl.</i> Word-forming potential of non-usual dictionary in modern Russian language	147-156
<i>Beisenova Nazerke, Issenova Fatima.</i> The theme of «love» in the common human and ethnic concepts of the poet Bachyt Kairbekov	157-162
<i>Karagulova Balgenzhe.</i> New directions of neologisms research in modern linguistics	163-171
<i>Kalibekuly Tolkyn.</i> Ways of phrases formation and phrases classification in Chinese and Kazakh languages	172-184
<i>Manapbayeva Zhannura, Seidenova Saule.</i> Adequacy of translating realia into other languages (based on Smagul Yelubay's novel 'Ak boz uy' and its translations in the Russian and English languages)	185-192
<i>Otelbay Gulbaira.</i> «Esep kuraly» («Math textbook») of Mirzhakup Dulatuly: the meaning and status of forgotten terms	193-200
<i>Smagulova Gulshat, Mukhametkaliyeva Gulnur, Murtaza Anipa, Baltabaeva Gauchar.</i> Integration of Islamic terminology in Eastern culture: China	201-209
<i>Sharip Amantai.</i> The archetype «Zher-Ana» («Mother Earth») in Kazakh poetry: the genesis and transformation	210-217

Содержание

Фольклор и литературоведение

<i>Аймухамбет Жанат, Исебаева Аяужан.</i> Мотив «Жер асты әлеміне саяхаттау» («Путешествие в подземный мир») в сказках	8-14
<i>Аккулы Султан Хан, Жумагул Сагымбай, Кеменгер Кайырбек.</i> Новые данные о голодоморе в идеологических наследиях Алаша (1932-33 годы)	15-21
<i>Арыккарақызы Еркегуль.</i> Произведение Акыта Улимжиулы «Мунаджат хази аль-Хажат» (идейные особенности)	22-28
<i>Ашимхан Талдаубек.</i> Роман-хамса Рамазана Токтарова «Абайдың жұмбағы» («Тайна Абая») в контексте независимой литературы	29-35
<i>Байтанасова Карлыгаи, Нурлыбек Гулбану.</i> Фольклорные мотивы в современной казахской прозе	36-44
<i>Губайдуллина Айжан, Корманбеков Болат.</i> Поэтика и типология поэм «Дариға қыз» и «Қисса Шаһизинда»	45-51
<i>Жанысбекова Эльмира.</i> Античные и библейские образы и мотивы в современной прозе Казахстана	52-63
<i>Камзабекулы Дихан.</i> Тюркский танзимат: отражение действительности в литературе.....	64-74
<i>Нуртаева Гулнура, Усен Айгуль.</i> Национальные мотивы в поэзии Мукагали Макагаева	75-83
<i>Оразбай Сауле.</i> Образы исторических деятелей в текстах орхон-енисейских памятников	84-90
<i>Темиртас Гульсезим, Кеменгер Кайырбек.</i> Писательская деятельность и творчество Султанбека Кожанова	91-97
<i>Хамзина Карлыгаи, Қалыбекова Каламкас, Қулейменова Лейла.</i> Типологическая структура поэзии Магжана Жумабаева	98-106

Лингвистика и методика

<i>Алиханқызы Гулия, Ахметбек Гулжан.</i> Современные методы преподавания китайского как иностранного языка	107-115
<i>Аттия Ашираф Мохаммед.</i> Понимание культуры сквозь призму лингвоантропонимов (на материале русских и арабских антропонимов)	116-121
<i>Гришина Арина, Гиздатов Газинур.</i> Культурные коды в современном медиадискурсе США... ..	122-128
<i>Култанова Жанара, Қусаинова Райса.</i> Культурные и национальные (этнические) стереотипы коммуникативного поведения	129-134
<i>Жаркынбекова Шолпан, Уразаева Куралай, Петкова Сильвия, Қожамқулова Гульмира.</i> Студентоцентрированное обучение и эффективная обучающая среда	135-146
<i>Ерланова Мадина, Жунусова Жаныл.</i> Словообразовательный потенциал неuzuальной лексики в современном русском языке	147-156
<i>Бейсенова Назерке, Исенова Фатима.</i> Общечеловеческое и этническое в концептуальном содержании образа «любовь» в лирике Бахыта Каирбекова	157-162
<i>Карагулова Балгенже.</i> Основные исследования неологизмов в современном языкознании	163-171
<i>Калибекулы Толкын.</i> Способы и виды связи словосочетаний в китайском и казахском языках	172-184
<i>Манапбаева Жаннура, Сейденова Сауле.</i> Адекватность передачи реалий на другие языки (на основе романа Смагула Елубая «Ак боз уй» и его переводов на русский и английский языки)... ..	185-192
<i>Өтелбай Гүлбайра.</i> «Есеп құралы» («Учебник по математике») Миржакупа Дулатулы: значение и статус забытых терминов	193-200
<i>Смагулова Гульшат, Мухаметкалиева Гулнур, Муртаза Анипа, Балтабаева Гаухар.</i> Интеграция исламской терминологии в Восточной культуре: Китай	201-209
<i>Шарип Амантай.</i> Архетип «Жер-Ана» («Мать-Земля») в казахской поэзии: генезис и трансформация	210-217

FTAMP 16.21.43

Гүлбайра Өтелбай

Л.Н. Гумилев ат. Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
(E-mail: o.gulbaira.t@mail.ru)

Міржақып Дулатұлының «Есеп құралы»: ұмытылған терминдердің мәні мен мәртебесі

Андатпа. Мақалада қазіргі қазақ тілі қолданысында кездеспейтін көрнекті ұлт қайраткері, ағартушы Міржақып Дулатұлының (1885-1935) 1914, 1922 жылдары жарық көрген «Есеп құралы» оқулығындағы математикалық терминдер ерекшелігі зерттелінген. Автор тарихи ұлттық терминдердің бүгінгі оқулықтар мен сөздіктердегі жаңа баламасы мен тәржімесіне, сондай-ақ қолданыс аясына сараптама жүргізіп, салыстырмалы талдау жасайды. Сала мамандарына ұсыныс береді.

Түйін сөздер: математика, қазақ тілі, есеп, ұмытылған, сирек кездесетін, термин, қолданыс

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-678X-2019-127-2-193-200>

Кіріспе. Қай халықтың болсын тарихындағы өтпелі кезеңдер, саяси жағдайлар, әлеуметтік ахуал негізінен оның тіліне әсер етпеуі керек секілді. Алайда қоғам жат биліктің қол астында, бодандығында өмір сүрсе, сөз жоқ, тілдің болмысы мен сақталуына қауіп төнеді. Қазақ егемен ел болғалы ширек ғасырдан асса да, ана тілімізде бүгінге дейін шешімін таппай жатқан мәселелер баршылық. Мысалы, оқулықтарымыз бен кітаптарымызға орыс тілі арқылы шетел терминдерін, көп жағдайда баламаларын енгізіп, кей тұста тәржімесіз қабылдадық. Ол сөздердің баламасын табуға елеулі күш салынып, әжептәуір уақыт пен көңіл бөлінгені анық. Нәтижесінде бүгін «*Аударма сәтсіз шыққан*», «*Аударып қажеті не еді?*», «*Неге тәржімеленбеген?*», «*Қазақ тілінде жоқ сөздер қайдан алынған?*» сияқты сан қилы қоғамдық пікір мен сауал туды.

Мақсаты мен міндеттері. «*Ана тіліміздің дәстүрлі қолданысында болған терминдер қазіргі оқулықтар мен оқу құралдарында түгел сақталып, қамтылды ма?*» деген сұрақ та көкейімізде тұратыны рас. Сол саланың маманы болмасақ та, өткен ғасырда ғана жазылған еңбектердегі терминдерді кезіктіргенде, олардың ұмытылып бара жатқанын аңғарамыз. Алаш оқығандарының туған тіліміздің қадірін арттырып, барын сақтап қалу принципін әлі де жалғастыра алмай жатқанымыз байқалады. Бұл қандай принцип? **Ол – барды сақтай отырып, жаңаны қабылдау.**

Тақырыптың өзектілігі. Шеттен енген сөздерді қазақ тіліне жүйесімен енгізу мәселесі 1924 жылы өткен Қазақ білімпаздарының тұңғыш сиезінде көтерілген. Осыған қатысты Елдес Омарұлы: «... *Қазақ тіліне жат сөздерді кіргізгенде, ең әуелі ол жаңа сөздің қазаққа жат болмау, бұқараның тіліне ауыр болмау, құлағына ерсі болмау жағын қарастыру керек*» [1, 104 б.]. Тілші-ғалым сол сөздерді жат қалпында бұлжытпай айту үшін әліпбиімізден, жазу ережелерімізден, термин қабылдау, қалыптастыру заңдылығымыздан айрылғанымызды өкінішпен жеткізеді. Өзге тілге икемделген жолмен бүгінге дейін ұзақ мерзім бойы жүргендіктен, ол сөздер жұртшылық санасына әбден сіңгендіктен, тіліміздің заңдылықтарын бұзуға жол бергеніміз жөнінде біраз пікір айтады. Ал қазір сол құбылыстың нормаға, қалыпты жағдайға айналып кеткені соншалық, оны бұрмалаушылық ретінде қабылдай алмайтын халге жеттік.

Салалық терминдерді көп жағдайда орыс тіліндегі нұсқасында қабылдап, кейбірінің ғана қазақша баламасын қолданып жүрміз. Сол үрдіспен тіл нормасын сақтап қалу былай тұрсын, айтуға да, жазуға да жеңіл, өзімізде бар әдемі, әуезді сөздерден айрылып, қазақ тілі тарихында болған салалық лексиканың қолданыстан түсіп қалғандығын аңғармай қалып жатқан фактілер де жоқ емес. Атап айтсақ, өткен ғасырдың басындағы математикалық,

экономикалық, геометриялық қазақша терминдер бүгіндері шет тілі нұсқасына толықтай көшіп, орыс тіліндегі баламаларымен қолданылып жүр. «Ол қандай терминдер?» деген сұраққа **Міржақып Дулатұлының «Есеп құралдарынан»** алынған өлшем бола алады. 1922 жарық көрген бұл педагогикалық еңбек (бірінші жылдық 3-басылымы) – терминология тарихы үшін баға жетпес мұра.

Мәселенің зерттелуі мен талқылануы. №5 есепте *«Шәкірттің 5 табақ қағазы бар еді, мұғалім тағы бір табақ қағаз берді. Баланың қағазы неше табақ болды?»* [2, 114 б.] деген сұрақ бар. Қазіргі бастауыш сынып оқушысы «табақ» сөзін ыдысқа баласа да, мәселенің ол туралы емес екендігін аңғаратыны түсінікті. Себебі, қағаз бен ыдыстың арасында байланыс болуы мүмкін емес деп қабылдайды. Ал енді «Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі» еңбегінде осы сөздің **бірінші мағынасын тағам салатын ыдыс** деп қарастырса, **екіншісіне** былайша анықтама береді: **«Табақ II бір парақ қағаз. ◇ Баспа табақ – баспа орындарында, полиграфия саласындағы өлшем мөлшері ... »** [3, 770 б.]. Ендеше ««табақ» терминін баспада ғана емес, оқулықтарда неге қолданбасқа?» деген ой туады. Қағазбен, компьютермен жұмыс істеу, басқаша айтсақ, қағазбастылық – қазіргі уақыт талабы. Олай болса, «ескі сөздің» жаңғыруына да мүмкіндік бар.

Көзімізге шалынған келесі термин – №68 есептегі **«қадақ»**: *«Жермайдың салмағы ыдысымен 8 қадақ. Ыдысының өзі 2 қадақ. Ыдысында неше қадақ жермай бар?»*. Әрине сол кездегі есепке жүйрік бала жауабын «6 қадақ» деп береді. Ал бүгінгі заман оқушысы жауаптан бұрын сөз мағынасын түсіне алмай қиналады. ҚТТС-да **«Қадақ I Жарты килограмға жуық (тең) салмақ өлшемі, фунт»** делінген [3, 447 б.]. Қандай әдемі өлшем? Қазіргіше, «0,5 килограмм», кейде «кило» деген ауызекі нұсқадан шыққан «жарты келі» орнына өз тілімізде жауап бере салу – қысқа әрі тиянақты. Ұмытылып кеткен бұл термин қазіргі математика оқулығында көрініс тапса, қуанар едік. Осы сөзді аға буын өкілдері жиі алса да, салалық термин ретінде кітаптарда жазылмайды екен.

«Кез» сөзі де түрлі контексте *«уақыт», «шақ», «шарла»* мағыналарын білдіргенмен, Міржақып Дулатұлы еңбегінде нақты математикалық термин ретінде қолданылған: *«83) Бір қатын 8 кез сисадан 2 қызына көйлек тікті. Үлкен қызының көйлегіне 6 кез кетті. Кіші қызының көйлегі неше кезден тігілді?»* [2, 118 б.]. **«Сиса», «көйлек»** сөздерінің көмегімен есеп ұзындық өлшеміне арналғанын байқаймыз. Сөздіктегі түсіндірмесі – *«Кез II көне 71,12 см-ге тең ұзындық өлшемі, аршын»* [3, 374 б.].

«Кездік II Бір аршынга, кезге тең, соған жуық» [3, 375] талдамасына қарап, №154 есеп *«6 кездік тақтай бірдей үш бөлімге кесілді, әр бөлім неше кез болады?»* [2, 124 б.] мазмұнын ұғуға болады. Осы түсініктемедегі назар аудартқан сөз – **аршын**. «Орта бойлы адам» – орыс тіліндегі «человек среднего роста» сияқты кісінің сырт келбетін сипаттау үлгісі. Егер сол суреттеуді *«Аршын Метрге тең өлшем. ◇ Аршын бойлы – орта бойлы, дембелше. Аршын төс – кең кеуделі (адам)»* түсіндірмесіндегі [3, 59 б.] асты сызылған нұсқада айтсақ, тіліміздің бай, көркем әрі әуезді тұстарын насихаттаған болар едік.

Қазір сирек те болса, заттың формасы немесе адамның жалпы болмысы мен келбеті мәнінде айтылатын «тұрық» та өз кезінде математика термині қызметін атқарған екен: *«90) Кілемнің тұрқы 6 кез, ені үш кез қысқа. Ені неше кез?»* [2, 119 б.]. Оның да ұзындыққа қатысты мағынада қолданылатынын ҚТТС келесі сөздермен жеткізеді: **«Тұрық. Бір нәрсенің горизонталь қалпындағы ұзындығы. Тұрықсыз. Тұрқы қысқа. Тұрықты. Тұрқы ұзын»** [3, 826 б.]. Осы сөзді қазіргі «Математикада» оқулығында *«Жазық фигуралардың модельдері»* [5, 58 б.] деген мысалдағы **«модель»** сөзінің орнына неге қолданбасқа деген ой туады.

«Пәлен жерде алтын бар, барсаң, бақыр да жоқ» деген халық мәтелі жиі қолданылса да, қазір күнделікті естіп-айтатынымыз – «тиын». Ал математика маманы М.Дулатұлы оқу құралында бұл екеуін бірін-бірі толықтырушы мәндес терминдер ретінде қатар пайдаланады: *«127) Менің оң қалтамда 3 тиындық 2 бақыр ақша бар. Сол қалтамда 2 тиындық*

2 бақыр бар. Оң қалтамдағы ақшамның сол қалтадағыдан қаншасы артық?» [2, 122 б.]. Олардың мағыналас екенін тағы не білдіреді? Бұл сауалға «Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі» арқылы жауап береміз: «**Бақыр I** 1. Мыс. 2. Мыстан жасалған ұсақ тиын. 3. Мыстан жасалған шелек» [3, 103 б.].

Бүгінгі 1-сыныпқа арналған «Математика» оқулығында «Заттарды сатып алу үшін металдан жасалған ақша – монетаны да қолданамыз» [6, 78 б.] деген сөйлемнен кейін 1, 2, 5, 10, 20 теңге суреттері берілген. Қазір айналымда жүрген 1-10 теңге – алтын түсті, 20 теңге – күміс түсті. «Белгілі бір соманы әртүрлі монеталар арқылы бірнеше тәсілмен жинауға болады» [6, 82 б.] деген мысалдардағы «**сома**» – орыс тіліндегі «сумма» сөзінің сәтті баламасы. Алайда онымен қатар тұрған «монета» сөзі көзге оғаштау көрінді. Жалпы, «газета», «банкнота» іспеттес сөздер қазақ тіліне соңғы «а» дыбысынсыз енгізілу принципіне бағына отырып, «газет», «банкнот» деп қабылданды. Егер «монет» дей алмасак, онда оны «бақырмен» алмастыру ақылға сыйымды. Қазақша-орысша сөздіктегі «**Бақыр I** 1) медная монета от одной до пяти копеек» [7, 122 б.] деген тәржіме осы ойымызға негіз бола алады.

Қолданыс аясы экономика саласында кең тараған «**қарыз**» сөзін «Есеп құралы» алу амалында «**бересі**» арқылы ұсынады: «215) Менің дүкеншіге жарты сом бересім бар еді, оған мен бір сом күміс бердім. Маған дүкенші қанша ақша қайырып беруі керек? (Бір сомда 100 тиын, жарты сомда 50 тиын болады)» [2, 130 б.]. Түбірі «**бер**» етістігінен шыққандықтан, мағынасы ұғынықты. Оны тіл мамандары тавтология ұрынбау мақсатында мәнделс сөздерді алмастыру кезінде қолдана алады. «**Бересі. Берешек, қарыз**» [3, 127 б.]. Мұндағы «**берешек**» сөзі қазір сирек болса да, ауызекі тілде айтылғанмен, «**бересі**» ұмытылып барады.

Ондықтағы алу немесе кеміту есептерінде «94) Бәйбіше 2 арқан есті. Біреуі 9 құлаш, екіншісі 3 құлаш қысқа. Екінші арқан неше құлаш?» мысалы бар [2, 119 б.]. «**Құлаш**» көнерген сөзге жата қоймас. Сондықтан оны бүгінгі мектеп оқулықтарына енгізуге, ресми қолданысқа түсіруге әбден болады деп айта аламыз. «**Құлаш 1. Керіле созылған екі қол ұшының арасы. 2. Екі қол ұшының арақашықтығына тең ұзындық өлшемі. ◇ Құлаш бойы – бір құлаштай, құлаш созым**» [3, 538 б.] деген анықтамалары ана тілімізде ұзындық өлшемдеріне байланысты сөздер көп екендігін мегзейді. Алайда олардың әрқайсысының өз орны, қолданыс аясы бар. Мәселен, «**саржын**» ұзындықты білдірсе де, «**құлаш**» сөзін алмастыра алмайды. Себебі, ол – өлшеуіш құрал. Көбейту амалы үшін берілген есепте бұл сөз «саржын» деп жазылады: «120) Бір саржында 3 кез бар. 2 саржында неше кез бар? 3 саржында неше кез?» [2, 122 б.]. Ал келесі дереккөздегі «**Саржан 1. Циркуль тәрізді бір, екі метрлік жер өлшеу құралы. 2. Осы құралман өлшенетін, арасы үш кезге (2 м 13 см-ге) тең ұзындық өлшемі**» [3, 710 б.] мәліметінде берілген сөз «саржын» болуы тиіс дегенге саяды.

Күнделікті сауда-саттықта «**Ұсақтап беріңізші**» секілді тіркестер мен «**Майдалай аласыз ба?**» іспеттес өтініштерді жиі естиміз. Ертеректе олардың синонимі ретінде басқа сөз пайдаланылған: «229) Бай жүз сомдық қағаз ақшаны уатып, өңкей 10 сомдық қағаз алды. Бай неше 10 сомдық қағаз ақша алды?». Баланы **уату, затты уату** мазмұнындағы бұл сөз «**Уат I** Бір нәрсені бөлшектеп ұсату, майдалау, ұнтақтау» [3, 850 б.] деп түсіндіріледі.

Міржақып Дулатұлының 1914 жылы шыққан алғашқы «Есеп құралы» бастауыш мектептің екі жылдығына арналған. Бұл еңбек араб үлгісіндегі жәдит (төтеше) жазуынан қазақ әрпіне алғаш түсірілгендіктен, шет тілінен енген терминдерді де қамтиды (151-288-беттер). Автор арагидік қазақша математикалық терминдердің жаңаша өлшемдері шыққанын ескертіп отырады. Бұл оқу құралында да қазіргі математика оқулықтарында қолданылмайтын терминдерге ұшырастық. Мәселен, *шегер* [2, 160 б.], *мысқал* [2, 167 б.], *десте* [2, 170 б.], *көпес* [2, 188 б.], *ірілендір* [2, 235 б.], *үшкіл* [2, 200 б.], *төрткіл* [2, 201 б.] т.б. Аталған сөздердің математика терминдері екеніне «Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі» арқылы көз жеткіземіз:

«Шегер 2. Кеміту, азайту» [3, 911 б.]. Қазіргі математикада қолданыста жоқ, бірақ оны «алу» сөзінің тағы бір синонимі ретінде қолдануға болады. Мысалы, «Сен 2 санын қалай алуға болатынын білесің» немесе «... плюс + қосу амалы, қосу; минус – азайту амалы, азайту» [5, 16 б.].

«**Мысқал 1.** Жиырма бес грамға тең салмақ өлшемі» [3, 609]. М.Дулатұлы ескі өлшемдердің жаңаша аталуын жазғанда мысқалды 4 грамға теңейді [2, 203 б.]. «Есеп құралы» ұсынған өлшем дұрысырақ секілді. ҚТТС берген екінші түсіндірмеде «2. Ауысп. Болар-болмас, шамалы» деген ұғымдар бар [3, 609 б.].

«**Десте.** Орған егіннің бір бумасы, бауы, бөкесі» [3, 199 б.]. Күнделікті «себетгүл» (корзина с цветами), «шөкгүл» (букет цветов) дегендерге ұқсас «қағаз дестесіне» (стопка бумаги) балама ретінде қолдануға жарап тұр.

«**Көпес көне** Меншігінде сауда жасайтын кәсіпорны бар бай саудагер» [3, 415 б.]. Нарықтық кезеңде жиі айтылып жүрген «іскер» (бизнесмен), «кәсіпкер» сөздерінің баламасы бола алады.

Іріле. Ірі болу, үлкею, асу [3, 952 б.]. Ақшаны ұсақтау, майдалауды «уату» сөзіне қарама-қарсы мағынада айтуға болады.

Үшкіл 1. Үшбұрышты зат. 2. Көйлектің етегін кеңейту үшін оған үшбұрыштап қоятын қиықша; шабу. [3, 875 б.]. Геометрия мен математикада кездеспейтін термин қатарына жатады.

Төрткіл 1. Сүйірлеу төртбұрышты етіп салынатын өрнек. 2. Төрт бұрышты» [3, 817 б.]. «Үшкіл» іспеттес қолданыста жоқ. Математика сабағында «*төртбұрышты немесе үшбұрышты фигураларды сыз*» деген ұзақ тіркесті «*үшкілде*» [3, 875 б.] немесе «*төрткілде*» [3, 817 б.] деген бір сөзбен алмастырған қолайлы болар еді. Ал қазір бұл сөздерді былайша ұсынады: «*Дөңгелек, үшбұрыш, шаршы және тіктөртбұрыш – жазық фигуралар*» [5, 54 б.].

«Есеп құралы» мен қазіргі 1-сыныптың «Математикасында» бірі-бірін қайталайтын ортақ терминдердің міндеттері де ортақ. Мысалы: килограмм, грамм, литр, метр, сантиметр, дециметр, километр, цифр т.б. «*Жүздің ішіндегі барша сандар*» атты тарау мен «*20-дан 100-ге шейін цифрларын реттеп һәм араластырып жаздырту керек*» [2, 153 б.] тапсырмасындағы «сан», «цифр» сөздерінің атқарып тұрған қызметі қазіргі математикадағы қолданыс рөліне сәйкес келеді: «Заттарды санау бір санынан басталады. Цифр – бұл сандарды жазуға арналған белгі» [5, 14 б.].

Нарықтық экономикада жиі қолданылатын «өсім» де «Есеп құралында» сәтті қолданысқа түседі: «*236) Ақшалы кісілер ақшасын патшалық банкке сақтауға берсе, ақша иесі әрбір жүз сомнан жылында 4 сом өсім алады. Жылына 27 жүз сом, 89 жүз сом, 168 жүз сом қанша өсім береді?*» [2, 182 б.]. Қазір адамдар қарыз болып қалғанда алынатын орысша «пеня» сөзінің аудармасы ретінде және банктен алған несиенің үстіне қосылатын және оны мерзімінде қайтармаған жағдайда артатын «процент» орнына қолданып жүр. «*Өсім 2. экон. Қосымша түсетін жанана пайда, өнім. □ Өсімге берді – артығымен көбейтіп қайтаруға келісті, шарт жасады*» [3, 660 б.].

Шет тілі терминдерінің енгізілуі БХЖ деңгейіне лайық болу мақсатынан туған шығар? (МСЕ – БХЖ Бірліктердің халықаралық жүйесі). Алайда ана тіліміз бен «Есеп құралында» бар «салмақ» сөзінің қазіргі математикада «масса» терминімен неге алмастырылғаны түсініксіз. «**Шама** – өлшеуге, салыстыруға болатын мөлшер. Ұзындық, масса, көлем – бұл шамалар» [5, 136 б.] немесе «**Килограмм** – массаның өлшем бірлігі» [6, 26 б.]. Масса – салмақ. Неге қазақшасын қазіргі математикада сақтап қалмадық? Оның үстіне оқулықта қазақша аударылып, баламалары қолданылып жатқан сөздер де жоқ емес. Олар: текше (куб), шаршы (квадрат), шақырым (километр) т.б. Мәселен, «Текше – барлық жағы шаршы болатын көлемді фигура» [5, 135 б.], «**Шаршы** – төрт қабырғасы өзара тең жазық фигура» [5, 136 б.]. Қазақша нұсқасын сақтап, қазіргі математикада пайдаланатын сөздер де баршылық, атап айтсақ, ширек, шақырым т.б.

Орыс тілінің «кружок» және «классификация» терминдерінің қазақшасын № 237 және №302 есептердегі «қос» және «дай» сөздерімен пайдалансақ, игі болар еді. «Балалар екі дай болып, доп ойнағанда бір жағы 88 доп ұрды, екінші жағы 2 есе кем ұрды. ...» [2, 260 б.]. «Сіздің мектепте қандай қостар бар? Әрқайсысының мүшелері қанша? Әр қос неше мәжіліс жасайды, қостар немен шұғылданады, соны біліңдер» [2, 244 б.]. Олардың топтық мағынада айтылатындығын қазақ тілінің түсіндірме сөздігі де растайды: «Дай-дай болды – жақ-жақ болды, жік-жікке бөлінді» [3, 185 б.] және «Қос III 1. Белгілі бір жұмысты істеуге шыққан адамдар тобы. 2. Осы топтағы адамдар тұратын уақытша баспана. ◇ Қос айдады – жер жыртты, егін екті» [3, 524 б.].

Қазіргі математика мамандары «Бірізділікке түскен терминдерді өзгертудің қажеті не?» деген пікір айтар. Дегенмен математика есептерін шығаруды қызықтырып әрі күрделендіруде олардың пайдасы бар тәрізді. Ұзындықтың өлшем бірлігіне жататын «кез», «аршын», «құлаш» іспеттес біраз мысалдармен қатар есептерде «бөршек» сөзін қолдансақ, оқушының көбірек ойлануына мүмкіндік туар еді. № 62 есептегі «бөршек» 41,2 сантиметрге тең екен. Егер «Бір кезде 14 бөршек, 4 кезде неше бөршек? 3 кезде нешеу?» [2, 162 б.] есебін қазіргі мектеп білім алушыларына ұсынсақ, шешімін тапқанша қызығар еді.

Математикаға ғана емес, күнделікті тұрмысқа жарамды сөздерді жаңа терминдердің баламасы ретінде қолдану қисынды. **Лауазым** – қызмет дәрежесі. Оның түбірі көлікті білдіреді: «Лау көне Қызмет бабымен жолаушылап жүрген адамдарды бір ауылдан екінші ауылға жеткізіп салатын көлік. Лау тартты – жолаушы тасыды» [3, 569 б.]. Ал оның жүргізушісі – лаушы. №57 есепте «Лаушы бір сағатта 9 шақырым жүрді. Ол 4 сағатта; 3 сағатта; 5 сағатта неше шақырым жүреді?» [2, 161 б.] мысалы қызық болып қана тұрған жоқ, ұғынықты да. Қазіргі «жүргізуші», «шофер» сөздерінің орнына «лаушы» немесе «айдаушы» жүрсе, қысқа әрі әуезді шығатын секілді. Ал «жүргізуші» телехабар мен шаралар үшін қолданылған болар еді.

Алаштың ардақты азаматы М. Дулатұлы есепті күрделендіру мақсатында бірнеше жерде қолданған «дюжина» [2, 187 б.], «фут» [2, 180 б.], куб [2, 181], «шетберг» [2, 204 б.] «километр» [2, 205 б.], «грамм» [2, 238 б.], «килограмм» [2, 216 б.] т.б. кірме сөздерге түсініктеме беріп отырады. «Есеп құралында» ескі терминдердің жаңаша аталуын бірізділікпен ұсынып, оқушысын жаңалықтардан хабардар етеді: «Ескі өлшеулерді жаңа өлшеулерге аудару» [2, 203 б.], «Жаңа өлшемдер» [2, 250 б.], «Метрдің өлшемдерін орыс өлшемдеріне аудару үшін саты» [2, 287 б.], т.б. өлшемдер [2, 285-288 б.]. Жаңа атаулар жай ғана беріліп қоймай, оқушының ой ұшқырлығын дамытатын қызықты есептерге жалғасады. Оларды кестеге салсақ:

Ескі өлшеулерді жаңа өлшеулерге аудару	Есеп шығару үшін жаттығу:	Метрдің өлшемдерін орыс өлшемдеріне аудару
Кез = 71 сантиметр Бөршек = 41,2 сантиметр Фут = 30 сантиметр Дүйім = 2 сантиметр Километр = шақырымнан аз ғана қысқа 5 фунт = 2 килограмм Мысқал = 16 килограмм Шелек = 12 литр Шертберт = 26 литр Жаңа ауырлық өлшемі – тонна = 61 пұт	Шелек = 50 стақан Стақан ас қасық Ас қасық = шай қасық Шай қасық тамшы Стақан су = 250 грамм Стақан май = 230 грамм Стақан қар = 25 грамм Тұздың стақаны = 70 грамм Кірпіш = 4½ килограмм № 6 бір парақ қағаз 10 грамм	1 метр = 1,4 кез, 36,4 дүйім Километр = 4888,7 таяқ = 0,94 шақырым Дециметр = 4 дүйім Сантиметр = 0,39 дүйім = 0,22 бөршек Килограмм = 2 қадақ 42,4 мысқал Грамм = 0,23 мысқал Шақырым = 1 км 66 м 80 см Кез = 71,1 см Таяқ = 2 м 13 см Бөршек = 44 см Пуд = 34,8 см Дүйім = 25 см Пұт = 16 кг 380 г Қадақ = 409,5 г Мысқал = 4,3 грамм

Қазақ білімпаздарының тұңғыш сиезінде Х.Досмұхамедұлы былай депті: «... Біз тілімізге жат сөз кіргізгенде, оның түбірін ғана кіргізуіміз керек, жаңа түбірінің өзін де қазақ тілінің заңдарына келтіріп өзгертіп алуымыз керек. Жат тілдің жұрнақтарын алудың жөні жоқ, жат тілден алынған түбірге біз өз жұрнақтарымызды жалғайтұн болуымыз керек» [1, 102 б.]. Фунттан шыққан орыс тіліндегі «пуд» және «счет» сөздері осы принциптерге сай қолданылады: «234) Екі пұтта 80 қадақ. Бір пұтта неше қадақ?» [2, 133 б.] және «2) Шотқа төрттен салып санаңдар» [2, 218 б.]. Егер бір қадақ 0,5 гр. десек, қазіргі математика оқулығындағы бөлу амалдарында «2 пұтта неше қадақ бар?» сияқты сұрақтар арқылы есептерді күрделендіруге болар еді. «Пұт Салмағы 16 килограмға тең ауырлық өлшемі» [3, 681 б.]. Қазір «шот» экономикалық термин ретінде қолданылса, кезінде есептеуіш қызметін атқарған: «Шот II Есепті тез шығару үшін төрт бұрыштап жасалған дөңгелек тастары бар, есеп құралы, есепшот. □ Шотқа салды – санның есебін шот арқылы шығарды» [3, 921 б.]. Қазіргі оқулықта жоқ осындай сөздер қатарында «доқтыр» [2, 386 б.], «сөтке» [2, 274 б.], «бумази» [2, 66], «трике» [2, 272 б.] т.б. бар.

Жоғарыда айтып өткен тілдік ұстанымды тарих, тіл, әдебиет саласына айрықша еңбек сіңірген ғалым Т.Шонанұлының «Бес томдық шығармалар жинағынан» да ұшырастырамыз. Мұнда да барша кірме сөз ана тіліміздің заңдылығына сай өрнектеліп, дыбысталуына қарай жазылған. **Мысалы:** «Саржын = 3 кез = 7 пұт» [8, 87], «Мысқал ... 16 кійлогырам, 410 гырам», «5 бөтелке = 3 лійтір», «Кійлоиметір = 1000 метір» [8, 88], «Каперетсійе» [8, 95], «Паріж комүүнесі», «Комүүнійсіт календері» [8, 96] т.б. Бұл терминдер қазіргі қазақ тілінде түпнұсқа негізі сақталынып, орысша нұсқасында қолданылып жүргені белгілі. Оның да сан себебі мен салдары бар.

Қорытынды. Түйіндеп айтсақ, нарықтық экономика, жаһандану үдерістеріне сәйкес қай саланың болсын сөздік қоры артқаны белгілі. Бірақ ол сөздер, Алаш арыстары айтқандай, шет тіліндегі түбірін сақтап әрі қарай ана тіліміздегі заңдылықтарға сай пайдаланылып жатқан жоқ. Ендеше бардан арылмай, дәстүрлі әдемі, әуезді сөздерімізді ұмытпай, мәні мен мәртебесін сақтап орнымен тұтыну – бірыңғай тілшінің ғана емес, түрлі сала маманының міндеті.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Қазақ білімпаздарының тұңғыш сиезі. – Алматы, 2005. - 144 б.
- 2 Дулатұлы М. Бес томдық шығармалар жинағы. 4-том: ағартушылық бағыттағы еңбектері мен оқу құралдары / Жәдит жазуынан қазіргі қазақ әрпіне түсірген У. Қыдырханұлы. – Алматы: Мектеп, 2003. - 342 б.
- 3 Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі / Жалпы редакциясын басқарған Т. Жанұзақов. – Алматы: Дайк-Пресс, 2008. - 968 б.
- 4 Дулатұлы М. Бес томдық шығармалар жинағы. 3-том: көсемсөз, әдеби сын, зерттеу мақалалары / М. Дулатұлы – Алматы: Мектеп, 2003. - 398 б.
- 5 Жақыпова Г.Ш., Орехова Н.В., Лебедева Н.В. т.б. Математика: Жалпы білім беретін мектептің 1-сыныбына арналған оқулық: 1-бөлім. / Г.Ш. Жақыпова – Астана: «Назарбаев зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2016. - 139 б.
- 6 Жақыпова Г.Ш., Орехова Н.В., Лебедева Н.В. т.б. Математика: Жалпы білім беретін мектептің 1-сыныбына арналған оқулық: 2-бөлім. / Г.Ш. Жақыпова, Н.В. Орехова, Н.В. Лебедева – Астана: «Назарбаев зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2016. - 147 б.

7 Казахско-русский словарь: около 50 000 слов / Под ред. чл.корр. НАН РК Р.Г. Сыздыковой, проф. К.Ш. Хусайна. – Алматы: Дайк-Пресс, 2008. – 962 с.

8 Шонанұлы Т. Бес томдық шығармалар жинағы. 1-том: оқу құралдары, оқулықтар / Құрастырып, түсініктерін жазған О.Жұбаева. – Алматы: Мемлекеттік тілді дамыту институты, 2015. - 248 б.

Гүлбайра Өтелбай

Евразийский национальный университет им.Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

«Есеп құралы» («Учебник по математике») Миржакупа Дулатулы: значение и статус забытых терминов

Аннотация. В статье исследованы особенности математических терминов представленные в учебнике «Есеп құралы» Миржақыпа Дулатулы (1885-1935), изданном в 1914, 1922 годы, которые не используются в современном казахском языке. Автор ведет экспертизу, проводит сравнительный анализ новых эквивалентов и переводов, также применений исторических национальных терминов в современных учебниках и словарях. Предлагает идеи отраслевым специалистам.

Ключевые слова: математика, казахский язык, задача, забытые, редкие, термины, применение

Gülbaira Otelbay

L.N. Gumil'ov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

«Esep quraly» («Math textbook») of Mirzhakup Dulatuly: the meaning and status of forgotten terms

Abstract. The article examines the features of mathematical terms presented in the textbook «Esep Kuraly» by Mirzhakup Dulatuly (1885-1935), published in 1914, 1922, which are not used in modern Kazakh language. The author conducts expertise and a comparative analysis of new equivalents, translations, and the usage of historical terms in modern textbooks and dictionaries. Ideas are suggested for further research in the field.

Key words: mathematics, Kazakh language, task, forgotten, rare, terms, application

References

- 1 Qazaq bilimpazdarynyń tuńғыsh siezi [First congress of Kazakh scholars], (Almaty, 2005, 144 p.). [In Kazakh]
- 2 Dýlatuly M. Bes tomdyq shyǵarmalar jınaǵy [Collection of works in five volumes], Volume 4: Aǵartýshylyq baǵyttaǵy eńbekteri men oqý quraldary [Educational works and manuals], Jádit jazýynan qazirgi qazaq árpine túsirgen Ý. Qydyrhanuly, (Mektep, Almaty, 2003, 342 p.). [In Kazakh]
- 3 Qazaq tiliniń túsindirme sózdigi, Jalpı redakciyasın basqarǵan T. Januzaqov [Dictionary of the Kazakh language, head editor T. Zhanuzakov], (Daik-Press, Almaty, 2008, 968 p.). [In Kazakh]

- 4 Dýlatuly M. Bes tomдық shyǵarmalar jınaǵy [Collection of works in five volumes], Volume 3: Kósemsóz, ádebi syn, zertteý maqalalry [Publicism, literary criticism, research papers], (Mektep, Almaty, 2003, 398 p.). [In Kazakh]
- 5 Jaqırova G.Ş., Orexova N.V., Lebedeva N.V. t.b. Matematika: Jalpı bilim beretin mekteptiń 1-sınıbına arnalǵan oqwlıq: 1-bölim [Mathematics: Textbook for the 1st Grade of Secondary School: Part 1], («Nazarbaev zıatkerlik mektepteri» DBBU, Astana, 2016, 139 p.). [In Kazakh]
- 6 Jaqırova G.Ş., Orexova N.V., Lebedeva N.V. t.b. Matematika: Jalpı bilim beretin mekteptiń 1-sınıbına arnalǵan oqwlıq: 2-bölim [Mathematics: Textbook for the 1st Grade of Secondary School: Part 2], («Nazarbaev zıatkerlik mektepteri» DBBU, Astana, 2016, 147 p.). [In Kazakh]
- 7 Kazahsko-rýsskı slovár: okolo 50 000 slov [Kazakh-Russian dictionary: about 50 000 words], (edited by corresponding member of NAS RK Syzdykova R.G., and professor Khusayna K.Sh.) (Daik-Press, Almaty, 2008, 962 p.). [In Russian]
- 8 Shonanuly T. Bes tomдық shyǵarmalar jınaǵy. Oqý quraldary, oqýlyqtar [Collection of works in five volumes. Manuals and textbooks], Volume 1, Qurastyryp, túsinikterin jazǵan O.Jubaeva. (Memlekettik tildi damytý institúty, Almaty, 2015, 248 p.). [In Kazakh]

Автор туралы мәлімет:

Өтелбай Гүлбайра – филология ғылымдарының кандидаты, доцент. Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Otelbay Gulbaira – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor. L.N. Gumil'jov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan.

**«Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысы.
Филология сериясы» журналында мақала жариялау ережесі**

1. Журналдың мақсаты. Филология ғылымдарының өзекті мәселелерін, тіл және әдебиетті оқыту әдістемелерін және де ғылыми конференциялардың ең маңызды материалдарын, библиографиялық шолу мен сын пікірлерді көрсететін әдебиеттану және тілтану саласындағы мұқият тексеруден өткен түпнұсқа ғылыми жұмыстарды жариялау.

2. Журналда мақаланы жариялаушы автор Ғылыми басылымдар бөліміне (*мекенжайы: 010008, Қазақстан, Астана қаласы, Қ.Сәтпаев көшесі, 2, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Бас ғымарат, 408 кабинет*) қолжазбаның қол қойылған 1 (бір) дана қағаз нұсқасын тапсыру және **Word** форматындағы нұсқасын **vest_phil@enu.kz** электрондық поштасына жіберу қажет. Қағазға басылған мақала мәтіні мен электронды нұсқасы бірдей болулары қажет. Мақаламен бірге автордың жұмыс орнынан **Ілеспе хат** та тапсырылуы қажет. Мақалалар **қазақ, орыс, ағылшын** тілдерінде қабылданады.

3. Авторлардың редакцияға мақалаларды жіберуі «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің Хабаршысында» басуға және шет тіліне аударып, қайта басуға келісімін білдіреді. Автор мақаланы редакцияға жіберу арқылы өз туралы мәліметтің дұрыстығына, мақала көшірілмегендігіне (плагиаттың жоқтығына) және басқа да заңсыз көшірмелердің жоқтығына, барлық көшірмелердің, кестелердің, сұлбалардың, иллюстрациялардың тиісті түрде рәсімдеуіне кепілдеме береді.

4. Ұсынылатын мақала көлемі (жекедеректер мен әдебиеттер тізімін қоса):
- мақалалар үшін - 8 ден 16 бетке дейін;
- сын пікірлер (монографияға, кітапқа) және конференция туралы пікір - 6 дан 12 бетке дейін.

5. Мақала мәтінінің пішіні:

- **Microsoft Word** (docx) форматындағы файлда;
- **Times New Roman** шрифінде;
- жақтау жолағы 2x2x2x2;
- 1,5 жоларалық интервалы;
- 14 кегл;
- мәтінді жақтау көлеміне сәйкестендіру керек;
- Әрбір азатжол қызыл сызықтан басталуы қажет (1 см шегініс);
- **транслитерация** Library of Congress (LC) жүйесінде жасалуы керек.

Мақаланы құру сұлбасы:

XҒТАР <http://grnti.ru/> - бірінші жолдың сол жақтауында;

Автор(лар) туралы метамәліметтердің мазмұны (*Рәсімдеу үлгісі/Образец оформления статьи/Template* қараңыз)

Автор(лар)дың аты-жөні – жолдың ортасында **қою әріппен** жазылады;

Мекеменің толық атауы, қаласы, мемлекеті (егер авторлар әртүрлі мекемелерде жұмыс істесе, онда автордың тегі мен тиісті мекеменің қасында бірдей белгіше қойылады)
Автор(лар)дың E-mail-ы – жақша ішінде (*курсивпен*);

Мақала атауы – жолдың ортасында (жартылай қоюмен)

Аңдатпа – (100-200 сөз) формуласыз, мақаланың атауын мейлінше қайталамауы қажет; әдебиеттерге сілтемелер болмауы қажет; мақаланың құрылысын (кіріспе, зерттеу әдіснамасы мен әдістемесі, зерттеу нәтижелері, қорытынды) сақтай отырып, мақаланың қысқаша мазмұны берілуі қажет.

Түйін сөздер («Түйін сөздер» сөз тіркесі **жартылай қоюмен** белгіленеді) (5-8 сөз немесе сөз тіркестері) - Түйін сөздер зерттеу тақырыбын өте дәл бейнелеу керек, сонымен қатар, ақпараттық-ізвестіру жүйелерінде мақаланы жеңіл табуға мүмкіндік беретін мақала мәтінінің терминдерін және де басқа маңызды ұғымдарды қамтуы қажет.

Мақаланың негізгі мәтіні кіріспені, мақсат пен міндеттерді қоюылуын, зерттеу тақырыбы бойынша жұмыстардың шолуын, зерттеу әдістерін, нәтижелері/талқылауы, қорытынды қамтуы қажет (жоларалық интервал - 1, азат жол «қызыл жолдан» - 1 см, беттеу жолағы – еніне сай жасалады).

Кестелер, суреттер – аталғаннан кейін орналастырылады. Әр иллюстрация қасында оның аталуы болуы қажет. Сурет айқын әрі сканерден өтпеген болуы керек.

Мақаладағы формулалар тек мәтінде оларға сілтеме берілсе ғана нөмірленеді.

Жалпы қолданыста бар аббревиатуралар мен қысқартулардан басқаларына міндетті түрде алғаш қолданғанда түсініктеме берілуі қажет.

Қаржылай көмек туралы ақпарат бірінші бетте көрсетіледі.

Әдебиеттер тізімі. Мәтінде әдебиеттерге сілтеме тікжақшаға алынады. Мәтіндегі әдебиеттер тізіміне сілтемелердің нөмірленуі мәтінде қолданылуына қатысты жүргізіледі: мәтінде кездескен әдебиетке алғашқы сілтеме [1, 153 б.] арқылы, екінші сілтеме [2, 185 б.] арқылы т.с.с. жүргізіледі. Мақаланың негізгі мәтініндегі кітапқа сілтеме қолданылған беттерді көрсету керек (мысалы, [1, 45 б.]).

Жарияланбаған еңбектерге сілтемелер жасалмайды. Сонымен қатар, рецензиядан өтпеген басылымдарға да сілтемелер жасалмайды (әдебиеттер тізімін, әдебиеттер тізімінің ағылшынша әзірлеу үлгісін төмендегі мақаланы рәсімдеу үлгісінен қараңыз).

Мақала соңындағы әдебиеттер тізімінен кейін библиографиялық мәліметтер орыс және ағылшын тілінде (егер мақала қазақ тілінде жазылса), қазақ және ағылшын тілінде (егер мақала орыс тілінде жазылса), орыс және қазақ тілінде (егер мақала ағылшын тілінде жазылған болса) беріледі.

Авторлар туралы мәлімет: аты-жөні, ғылыми атағы, қызметі, жұмыс орны, жұмыс орнының мекенжайы, телефон, e-mail – қазақ, орыс және ағылшын тілінде толтырылады.

6. Қолжазба мұқият тексерілген болуы қажет. Техникалық талаптарға сай келмеген қолжазбалар қайта өңдеуге қайтарылады. Қолжазбаның кейін қайтарылуы, оның журналда басылуына жіберілуін білдірмейді.

7. Электронды корректурамен жұмыс істеу. Ғылыми басылымдар бөліміне түскен мақалалар жабық (анонимді) тексеруге жіберіледі. Эксперттер ұсынылған мақалаға оның жариялау мүмкіндігі, жақсарту қажеттілігі немесе қабылданбауы туралы дәлелді қорытындысын қамтитын жазбаша сын пікір береді. Жарамсыз деп таныған мақала қайтара қарастырылмайды. Мақаланы түзетуге ұсыныс берген жағдайда авторлар үш күн аралығында мақаланың корректурасын жіберу керек. Мақаланың түзетілген нұсқасы мен автордың рецензентке жауабы редакцияға жіберіледі. Оң сын пікірлер алған мақалалар оларды талқылау және басылымға бекіту үшін журналдың редакциялық алқасына ұсынылады.

Журналдың басылым жиілігі: жылына 4 рет.

8. Төлемақы. Басылымға рұқсат етілген мақала авторларына келесі реквизиттер бойынша төлем жасау қажет (ЕҰУ қызметкерлері үшін - 4500 тенге; басқа ұйым қызметкерлеріне - 5500 тенге).

Реквизиттері:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСЖВКЗКХ
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кнп 859- за статьи
- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кнп 859 – за статьи
- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16
Кнп 859 – за статьи
- 4) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кнп 859.

«Мақала үшін, автордың АТЫ-ЖӨНІ»

Provisions on articles submitted to the journal “Bulletin of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. Philology Series”

1. Goal of the journal. Publication of carefully selected original scientific papers in the fields of literary studies, linguistics, reflecting the actual problems of philology, language and literature teaching methods, most significant proceedings of scientific conferences, bibliographic summaries and reviews.

2. An author who wishes to publish a paper in the journal must submit the paper in one hard copy (printed version), signed by the author, to the scientific publication office (at the address: 010008, the Republic of Kazakhstan, Astana, Satpayev St., 2. The L.N. Gumilyov Eurasian National University, Main Administrative Building, Office 408) and by e-mail **vest_phil@enu.kz** in **Word** format. At the same time, strict compliance between Word-version and the hard copy is required. And also the authors need to submit a cover letter.

Language of publications: Kazakh, Russian, English.

3. Submission of papers to the scientific publication office means the authors' consent to the right of the Publisher, the L.N. Gumilyov Eurasian National University, to publish papers in the journal and their re-publication in any foreign language. By submitting the text of the paper for publication in the journal, the author guarantees the correctness of all information about themselves, lack of plagiarism and other forms of unauthorized use in the article, proper formulation of all borrowings of text, tables, diagrams, and illustrations.

4. The recommended volume of the paper (including metadata and references):

- for papers – between 8-16 pages;
- for reviews (of monographs, books), reviews on conferences – between 6-12 pages.

5. Text formatting requirements:

- Microsoft Word file format (docx);
- Times New Roman font;
- the size of the fields 2 * 2 * 2 * 2;
- line spacing 1,0;
- size 14;
- text alignment in width;
- each paragraph beginning with the main line (indent 1 cm);
- transliteration is carried out according to the Library of Congress (LC) system.

Structure of the article:

IASTI <http://grnti.ru/> – first line, left

The content of the metadata about the author (see Рәсімдеу үлгісі / Paper template)

Initials and Surname of the author (s) – center alignment, italics

Full name of the affiliation, city, country (if the authors work in different organizations, you need to put the same icon next to the name of the author and the corresponding organization)

Author's e-mail (s) – in brackets (italics)

Paper title – center alignment (bold)

Abstract (100-200 words) must not contain formulas or repeat the content of the paper; it must not contain bibliographic references; it must reflect the summary of the paper, preserving the structure of the paper – introduction, methodology and research methods, research results, conclusion.

Key words (the phrase «Keywords» is bold) (5-8 words/word groups). Keywords must be extremely accurate to reflect the subject area of the study, include terms from the text of the paper and other important concepts that make it possible to facilitate and expand the possibilities of finding the paper by means of an information retrieval system).

The main text of the paper must contain an introduction, setting goals and objectives, a review of works on the research topic, research methods, results / discussions conclusion / conclusions – line spacing – 1, «main line» indent – 1.25 cm, justified alignment.

Tables, figures must be placed after the mention. Each illustration must be followed by the inscription. Figures should be clear, clean, and unscanned. Only those formulas referenced in the text are subjected to numbering.

All abbreviations and shprtenings, with the exception of obviously well-known, must be decoded when first used in the text.

Information about the financial support of the work is indicated on the first page in the form of a footnote.

References. In the text, references are indicated in square brackets. References must be numbered strictly in the order of mention in the text. The first reference in the text to a reference must have the number [1, 153 p.], the second – [2, 185 p.], Etc. The reference to the book in the main text of the article should be accompanied by an indication of the pages used (for example, [1, 45 p.]). Links to unpublished works are not allowed. Undesirable references to unlicensed publications are not recommended (examples of the description of the list of references, descriptions of the list of references in English, see below in the sample article).

At the end of the paper, after the list of references, it is necessary to indicate bibliographic data in Russian and English (if the paper is in Kazakh), in Kazakh and English (if the paper is in Russian) and in Russian and Kazakh (if the paper is in English language).

Information about the authors: last name, first name, patronymic, scientific degree, position, affiliation, full business address, telephone, e-mail – in Kazakh, Russian and English.

6. The manuscript must be carefully verified. Non-compliant manuscripts will be returned for revision. Returning for revision does not mean that the manuscript has been accepted for publication.

7. Work with electronic proofreading. Papers submitted to the Department of Scientific Publications (editing office) are sent for anonymous review. Experts give a written review of the submitted paper with a reasoned conclusion about the possibility of its publication, the need to send for revision or (rejection) of the paper. Papers that have received a negative review are not accepted for reconsideration. Authors should, within three days, send the proofreading of the paper if it is decided to finalize the paper. Corrected versions of papers and the author's response to the reviewer are sent to the editor. Papers with positive reviews are submitted to the editorial board of the journal for discussion and approval for publication.

Periodicity of the journal: 4 times a year.

8. Payment. Authors who have received a positive opinion on publication must pay to the following banking details (for ENU employees – 4,500 KZT, for outside organizations – 5,500 KZT):

Реквизиты:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСЖВКЗКХ
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпн 859- за статьи

- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кпн 859 – за статьи

- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16
Кпн 859 – за статьи

- 4) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кпн 859.

«For the publication, Name of the author»

Положение о рукописях, представляемых в журнал «Вестник Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева. Серия Филология»

1. Цель журнала. Публикация тщательно отобранных оригинальных научных работ в области литературоведения и языкознания, отражающих актуальные проблемы филологических наук, методы преподавания языка и литературы, а также наиболее значимые материалы научных конференций, библиографические обзоры и рецензии.

2. Автору, желающему опубликовать статью в журнале, необходимо представить рукопись в твердой копии (распечатанном варианте) в одном экземпляре, подписанном автором, в Отдел научных изданий (по адресу: 010008, Казахстан, г. Астана, ул. Сатпаева, 2, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Учебно-административный корпус, каб. 408) и по e-mail vest_phil@enu.kz. При этом должно быть строго выдержано соответствие между Word-файлом и твердой копией. А также авторам необходимо представить **сопроводительное письмо**.

Язык публикаций: казахский, русский, английский.

3. Отправление статей в редакцию означает согласие авторов на право Издателя – Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева – публикации статей в журнале и переиздания их на любом иностранном языке. Представляя текст работы для публикации в журнале, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата и других форм неправомерного заимствования в рукописи, надлежащее оформление всех заимствований текста, таблиц, схем, иллюстраций.

4. Рекомендованный объем (включая метаданные и список литературы):

- для статей – от 8 до 16 страниц;
- для рецензий (на монографии), отзывов о конференциях – от 6 до 12 страниц.

5. Требования к форматированию текста:

- формат файла Microsoft Word (docx);
- шрифт Times New Roman;
- размер полей 2*2*2*2;
- междустрочный интервал 1,0; – кегль 14;
- выравнивание текста по ширине;
- каждый абзац должен начинаться с красной строки (отступ 1 см);
- транслитерация осуществляется по системе Library of Congress (LC).

Схема построения статьи:

ГРНТИ <http://grnti.ru/> – первая строка, слева

Содержание метаданных об авторе (см. Рәсімдеу үлгісі/Образец оформления статьи/Template)

Инициалы и фамилия автора(ов) – выравнивание по центру (начертание курсивом)

Полное наименование организации, город, страна (если авторы работают в разных организациях, необходимо поставить одинаковый значок около фамилии автора и соответствующей организации)

E-mail автора(ов) – в скобках (начертание курсивом)

Название статьи – выравнивание по центру (начертание полужирным)

Аннотация (100-200 слов) не должна содержать формулы, по содержанию повторять название статьи; не должна содержать библиографические ссылки; должна отражать краткое содержание статьи, сохраняя структуру статьи – введение, методологию и методику исследования, результаты исследования, заключение.

Ключевые слова (словосочетание «Ключевые слова» выделяется полужирным) (5-8 слов/словосочетаний). Ключевые слова должны предельно точно отражать предметную область исследования, включать термины из текста статьи и другие важные понятия, позволяющие облегчить и расширить возможности нахождения статьи средствами информационно-поисковой системы).

Основной текст статьи должен содержать введение, постановку цели и задач, обзор работ по теме исследования, методы исследования, результаты/обсуждение, заключение/выводы – межстрочный интервал – 1, отступ «красной строки» – 1,25 см, выравнивание по ширине.

Таблицы, рисунки необходимо располагать после упоминания. С каждой иллюстрацией должна следовать надпись. Рисунки должны быть четкими, чистыми, несканированными. В статье нумеруются лишь те формулы, на которые по тексту есть ссылки.

Все аббревиатуры и сокращения, за исключением заведомо общеизвестных, должны быть расшифрованы при первом употреблении в тексте.

Сведения о финансовой поддержке работы указываются на первой странице в виде сноски.

Список литературы. В тексте ссылки обозначаются в квадратных скобках. Ссылки должны быть пронумерованы строго по порядку упоминания в тексте. Первая ссылка в тексте на литературу должна иметь номер [1, 153 с.], вторая - [2, 185 с.] и т.д. Ссылка на книгу в основном тексте статьи должна сопровождаться указанием использованных страниц (например, [1, 45 с.]). Ссылки на неопубликованные работы не допускаются. Нежелательны ссылки на нецензурируемые издания (примеры описания списка литературы, описания списка литературы на английском языке см. ниже в образце оформления статьи).

В конце статьи, после списка литературы, необходимо указать библиографические данные на русском и английском языках (если статья оформлена на казахском языке), на казахском и английском языках (если статья оформлена на русском языке) и на русском и казахском языках (если статья оформлена на английском языке).

Сведения об авторах: фамилия, имя, отчество, научная степень, должность, место работы, полный служебный адрес, телефон, e-mail – на казахском, русском и английском языках.

6. Рукопись должна быть тщательно выверена. Рукописи, не соответствующие техническим требованиям, будут возвращены на доработку. Возвращение на доработку не означает, что рукопись принята к опубликованию.

7. Работа с электронной корректурой. Статьи, поступившие в Отдел научных изданий (редакция), отправляются на анонимное рецензирование. Эксперты дают письменную рецензию на представленную статью с мотивированным заключением о возможности ее опубликования, необходимости направить на доработку или (отклонении) статьи. Статьи, получившие отрицательную рецензию, к повторному рассмотрению не принимаются. Авторам в течение трех дней необходимо отправить корректуру статьи в случае принятия решения о доработке статьи. Исправленные варианты статей и ответ автора рецензенту присылаются в редакцию. Статьи, имеющие положительные рецензии, представляются редколлегии журнала для обсуждения и утверждения для публикации.

Периодичность журнала: 4 раза в год.

8. Оплата. Авторам, получившим положительное заключение к опубликованию, необходимо произвести оплату по следующим реквизитам (для сотрудников ЕНУ – 4500 тенге, для сторонних организаций – 5500 тенге):

Реквизиты:

- 1) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Банк ЦентрКредит»
БИК банка: КСЖВКЗКХ
ИИК: KZ978562203105747338
Кбе 16
Кпп 859- за статьи
- 2) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «Bank RBK»
Бик банка: KINCKZKA
ИИК: KZ498210439858161073
Кбе 16
Кпп 859 – за статьи
- 3) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «ForteBank»
БИК Банка: IRTYKZKA
ИИК: KZ599650000040502847
Кбе 16
Кпп 859 – за статьи
- 4) РГП ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК
АО «НародныйБанкКазахстан»
БИК Банка: HSBKKZKX
ИИК: KZ946010111000382181
Кбе 16
Кпп 859.

«За публикацию ФИО автора»

Редактор: Дихан Қамзабекұлы
Шығарушы редактор: І.Р. Құрманғалиев
Дизайн: Ілияс Рысбекұлы

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
ХАБАРШЫСЫ. Филология сериясы.
- 2019. - 2 (127). - Астана: ЕҰУ. 227-б.
Шартты б.т. - 21,0 Таралымы - 35 дана

Мәтін мазмұнына типография жауап бермейді.

Редакция мекенжайы: 010008, Қазақстан Республикасы,
Нұр-Сұлтан қаласы, Қ. Сәтбаев көшесі, 2.
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31-413)

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
баспасында басылды